

Ekonomik ve Sosyal Düşünce Araştırma Geliştirme Vakfı

**YENİ BİR İSLAM MEDENİYETİ TASAVVURU İÇİN
FELSEFİYİ ANADOLU'DA YENİDEN YURTLANDIRMAK PROJESİ**

Mevlüt UYANIK

Prof.Dr. Hitit üniversitesi

YENİ BİR İSLAM MEDENİYETİ TASAVVURU İÇİN FELSEFİYİ ANADOLU'DA YENİDEN YURTLANDIRMAK PROJESİ

GİRİŞ:

Sorun: Birçok alanda yeni krizlerle karşı karşıya olan insanlığı huzura kavuşturabilecek **yeni bir medeniyet tasavvuru** üzerine düşünmek gerekiyor. Dini ve metafizik değerlerden arındırılmış maddeci-pozitivist bilgi, bilim tasavvuru ve bunlar üzerine kurulu Batı medeniyet anlayışının sosyo-politik alanda küreselleşmesiyle insan insanın kurdu haline geldi. Kitle katliamları yapılmaya; bireysel anlamda bencillik, hazcılık, faydacılık ve sefahat öncelenmeye başlandı.

Hız. Muhammed sav gönderilen İslam, ahlaki ve sosyal bir düstur anlamında sadece bir din va'z etmekle kalmadı, aynı zamanda bir zihniyet değişimini de gerçekleştirdi. Kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet oluşturdu. "Yüzyıllarca farklı dil, ırk ve dini tasavvurlarla sahip insanlara esenlik ve barışı sağlayan İslam dini ve medeniyeti şimdilerde niçin yitik konumunda ve yeniden diriltmek için neler yapabiliriz?" üzerinde düşünmek gerekmektedir.

Çözüm Önerisi: *Eğer yeni bir medeniyet anlayışı kurgulamak ve hayata geçirmek istiyorsak, öncelikle 17-19.yüzyıllara hâkim olan pozitivist "bilgi güçtür, güç de bilgidir" anlayışın tutarlılığını tahlil etmek gerekiyor ki, bu yazının amacının dışındadır. O halde bu noktada Müslümanların Sasani, Grek/Bizans ve Çin-Hind medeniyetleri ile hesaplaşması ve kısa sürede kendine özgü bir bilgi, bilim ve medeniyet oluşturmasının temellerini yeniden incelenmeliyiz. Eğer kısa sürede kendine özgü bir bilgi, bilim ve medeniyet tasavvuru oluşturup hayata geçiren Hz. Muhammed (sav) yol ve yöntemini "yaşayan sünnet" haline getirebilirsek, yitiğimizi/hikmeti yeniden bulup, yeni bir medeniyet oluşturabiliriz.*

Yöntem: Madem insanın amacı dünyada mutluluğu (tahsilu's-saada) elde etmektir; Yüce Mevla, Hz. Âdem'den itibaren insanlara dünyada refah, ahirette felahı sağlayacak ilkeleri, farklı zaman ve mekânlarda, farklı dillerde farklı uygulayıcılara (nebi/rasul) göndermiştir. Bu da ilk olarak *Tanrı-Evren-İnsan ilişkilerinin nasıl olduğunun tabii/pozitif/ideal (b)ilimlerle açıklanmasını, sonra bu evrenin niçin yaratıldığı sorusuyla ilgili olarak ilahiyat ve medeni ilimler (ahlak/fıkıh/kelam) ile cevabını aranmasından geçer. Diğer bir ifadeyle yitik medeniyetimizin kuruluş kodlarını yeniden keşfetmek ve*

güncel soru/n/lara çözümler üretebilecek bir bilgi, bilim ve felsefesi tasavvuru oluşturmak ve bunları hayata geçirerek yeni bir medeniyet kurmak gerekir.

I. İslam bilgi-bilim-felsefe ve medeniyet tasavvuru

Hz. Muhammed (as) indirilen mesajın kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet teşekkülüyle hâsıl olan yüksek kültürü biçimlendirmede oldukça etkin ve büyük ölçüde özerk entelektüel bir faaliyetin klasik kaynaklar bağlamında yeniden okunması gerekir. Klasik kelim/felsefe kitaplarında ilk konunun bilgi ve bilginin elde edilerek tasnifi; duyular, akıl ve haber-i mütevatir'in mahiyetiyle başlaması, İslam'ın kendine özgü bir "episteme"si, bir "paradigma"sı olduğunun göstergesidir.

Müslüman alimler, öncelikle Tanrı-evren ve insan münasebetlerini nasıl kurgulanacağına dair beşeri/şer'i ilim ve pozitif bilimlerin mahiyetini ve tasnifini yaparak çalışmalarına başlarlardı. Nitekim İslam düşünce geleneğinin teşekkülünde önemli rol oynayan Kindi'nin *Fi Aksam el-Ulum; felsefe tarihinde* Aristoteles'ten sonraki "İkinci Muallim" sıfatını kazanan Ebu Nasr el-Farabi'nin *İhsau'l Ulum* isimli risaleleri nasıl yeni bir yöntem geliştireceğimize dair ipuçları verebilir. Filozoflar burhan yöntemini önceleyerek, cedel/diyalektik yöntemin farklı görüş/epistemeyi ret, tekfir veya ötekileştirmeden ve "gerekli bir öteki" olmaktan kaçınmışlardır.

Burada bir "episteme"nin diğeri üzerine mutlaklığı veya reddi, dışlanması değil, paradigmlar arası rekabeti öngören bir düşünce pazarı kurulmasını istenildiği için yanlışlıklara, aksaklıklara dikkat edilir, Hak'tan yansımaları barındıran hususlarda ötekileştirilmezdi. Hatta Muhammedi yol ve yöntem, öncekilerin yöntemleri (şer'u men kablana) bağlamında Hz. Adem'den itibaren temel ilkelerin farklı zaman ve mekanlarda pratiğe aktarılma tarzlarını inceler, nasıl bilimsel modeller geliştirdiklerine bakar ve medeniyet(ler) kurulma süreçlerine dikkat ederlerdi. Çünkü insanların; ne yaptığı, ne düşündüğü ve nasıl düşündüğü arasındaki farklara dikkat ederek, içinde yetiştiğimiz kültürün unsurlarının kavramsal bir tahlile tabii tutulması, bilişsel unsurlarının tahlili, bilgi-bilim ve değer ilişkisinin tespitinde büyük önem arz etmektedir. Diğerkadim medeniyetlerle yüzleşmeden kasıt budur.

Bu çerçevede, sosyo-politik bir canlı olarak insan, modern bilgi ve bilim anlayışında "modern" olanın ne olduğunu, bilimsel keşiflerin ve bulguların değerlerinde ne gibi değişiklikler ortaya çıkardığını araştırmaya başlamıştır. İslam dünyasında oryantalist sömürü sonrasında önemli oranda gerileme yaşanan bilgi, bilim ve felsefe

alanında yeniden bir diriliş için S.Nakip el-Attas, İsmail Raci Faruki, Batılı tasavvurları ciddi bir eleştiriye tabii tutarak “Bilginin İslamileştirilmesi” üzerinde çalışmaya başladılar. Bu projede yaşanan aksaklıklara da dikkat ederek bir İslam bilim tasavvuru geliştirilmesi üzerinde duran S.Hüseyin Nasr ve gelenek(sel)ci akım paradigması oluşmaya başladı. Batılı moderniteye ciddi eleştiriler yönelten Fazlur Rahman farklı çözüm önerilerini gündeme getirdi.

II. Yeni Bir İslam Medeniyeti Tasavvuru İçin Atayurt ve Anayurt Birikimini Okumak

11 Eylül 2001 aslında yeni yüzyıl başlangıç tarihidir. Küresel güçler, enerji üretim ve arz merkezlerine, demokrasi insan hakları vb gerekçelerle müdahalelerde bulunmaya başladı. Irak'tan başlayarak (bir zamanlar ipek yolunun güney hattı olan) Afganistan ve Pakistan bölgesine kadar alanda “sürekli bir istikrarsızlık” durumu oluşturuldu. Arap Baharı adıyla başlayan operasyonlarla Ortadoğu bir kan gölüne dönüştü. “Medeniyetler Arası Savaş” ve “Tarihin Sonu” tezleriyle İslam dünyasına yönelik müdahalelerin alt yapısını oluşturmakta kullanıldı. Şimdi Şii-Selefi ayrımıyla Müslümanlar birbirini kırmakta ve bir “Medeniyet İçi Çatışma” hali yaşanmaktadır.

Tarihsel olarak bu çatışmalarda hiçbir yer almamış bir zihniyete sahip olan Türkiyeli Müslümanlar için yeni bir medeniyet tasavvuru Atayurt ve Anayurt birikimini yani Hanefi fıkıhı ve özgür iradenin simgesi olan Maturidi akaidini yeniden okumakla mümkün olabilir. Bu resmi/ilmi boyut olup, Ehli Sünnet'in önemli akımının hal dili olan Ahmet Yesevi ile gönüllere hitap etmesini güncelleyerek halka ulaşabiliriz. Bunun felsefi boyutunu ise Farabi'nin *İlimlerin Sayımı* adlı eserinde yaptığı gibi, Tanrı-Evren ve İnsan ilişkisini açıkladığı gibi bir sunumla yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturabiliriz. Atayurt ve Anayurt merkezli yeni bir medeniyet tasavvurunun müspet/doğa bilimleri bölümünü ise Biruni merkezli bir yöntem ile yeniden üretilebilir.

“Batı felsefesi Platon'a düşülen dipnotlar” denilir, biz de Muallim-i Sani Farabi'nin Tanrı'nın evreni niçin yarattığını, insanın varoluş anlamını ilahiyat bağlamında müzakere etmeye başlayabiliriz. Ardından bu tasavvurun nasıl hayata geçirileceği medeni ilimler (siyaset/fıkıh ve kelim) ile yapılır. Müslüman filozofların ahlak ilmini siyaset ilmi ile birlikte “medeniyet ilimleri” kısmına dâhil etmesi, günümüz siyasal sorunlarına dair etik problemlere çözüm önerileri üretmede etkili olabilir.

Yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturmanın bize düşen kısmını “*Felsefeyi Anadolu’da Yeniden Yurtlandırmak*” adıyla yapmaya çalışıyoruz. Bu projemizin yerli/milli çağdaş alimleri olarak Mümtaz Turhan, Nurettin Topçu ve Erol Güngör gibi değerlerimizin yöntemlerini inceliyoruz. Özellikle Topçu’nun Batı materyalist ve pozitivist öğretisinin eleştirisi olan Bergson’un sezgi ve Blondel’in aksiyon felsefesinden hareketle Türkiyeli Müslümanların soru/n/larına çözüm aramasını önemsiyoruz. Felsefi değerleri Abdülaziz Bekkine ile tanışıp dini/milli/yerli öğreti haline dönüştürmesinin tahlili, bu medeniyet tasavvurunun halka ulaştırılmasındaki Yesevi yöntemini güncellenmek demektir.

SONUÇ:

Dini-ahlaki ilkelerin temel hedefi; insanlara huzurlu, mutlu, (maddi ve manevi-sosyal açıdan) müreffeh bir ortam sağlamayı hedefler. İslam dünyasının içinde yaşadığı sosyo-ekonomik tarihini iyi incelediğimiz zaman Hanefi fıkhı, Maturidi Akaidi, Ahmet Yesevi’nin hal diliyle manevi/tinsel ilimlerle Evrenin ve insanın niçin yaratıldığı; Biruni gibi alimlerin yöntemleriyle de pozitif ilimlerle evrenin dilinin mahiyetini, Farabi gibi alimlerin yaptığı gibi erdemli/medeni bir yönetimin (ahlak/fıkıh/kelam) tarzını yeniden ortaya koyabilecek yeni bir medeniyet tasavvuru oluşturabiliriz. Böylece dünyada mutluluğun elde edilmesi mümkün olacaktır, bunu elde edebilen birisi, ahirette saadetu’l-kusva’ya zaten erişecektir.